

Verkostot globaalin poliittisen toiminnan muotona

Linjakumpu, Aini: *Islamin globaalit verkostot. Vastapaino, Tampere 2009. 213 s. ISBN 978-951-768-250-3*

Eräitä sosiologian ajankohtaisimmista aiheista ovat post-kansalliset toimintamuodot ja suhteet. Poliittisella kentällä toimii globaaleja verkostoja, joilla on kansallisvaltioiden rajoja ylittäviä tavoitteita ja vaatimuksia. Aini Linjakumpu lähestyy kirjassaan *Islamin globaalit verkostot* islamia kolmen globaalia maailmaa kuvaavan ilmiön kautta: al-Qaida globaalina liikkeenä, ylikansallisten kriisien aiheuttamat reaktiot verkostomaisina tapahtumina ja islamin sisäiset keskustelut internetissä. Ilmiöt ovat luonteeltaan erilaisia, mutta nähdään ylikansallisuuden poliittisena ilmentymänä. Lähestymistapa on kiinnostava ja hyvin toimiva. Linjakumpu onnistuu havainnollistamaan islamin moninaisuuden osoittaen samalla teoreettisen oteensa ja käsitteellisten lähestymistapojensa ansiosta ilmiöiden yhtenäiset piirteet. Keskeisten käsitteiden (kuten *verkosto*, *globalisaatio* ja *viestintä*) määrittelyissä Linjakumpu käy perusteellista ja ajankohtaista keskustelua, joka tekeekin kirjasta relevantin myös kaikille poliittisen sosiologian saralla toimiville; sosiologinen latautuneisuus on ehdottomasti kirjan valtteja. Jopa käsite ”ylikansallinen” määrittellen, mikä ilahduttaa nykypäivän monikansallis-, poikkikansallis-, trans-

nationaali- ja kansainvälisyys-konseptisopassa. Poliitiikkaa lähestytään laajalla toiminnallisella määritelmällä konfliktisena toimintana, jonka kautta eri toimijat määrittävät keskinäiset suhteensa. Teoksen fokuksessa on poliittisen toiminnan ymmärtäminen ja tulkinta globaalissa kontekstissa. Linjakumpu painottaa, että verkostojen merkitys politiikan teossa kasvaa jatkuvasti. Näin ollen islamin poliittisiä muotoja onkin perusteltua lähestyä globaaleista verkostopoliittisista lähtökohdista.

Angloamerikkalaista, ja laajalti myös eurooppalaista islam-tutkimusta, leimaa valitettavan usein suppeahko ja yksiuolotteinen taustoitus. Näin ei ole Linjakummun kirjan tapauksessa. Teoksen yhtenä vahvuutena on monipuolisen lähdekirjallisuuden hyödyntäminen sekä ilmiöiden perusteellinen kontekstualisointi, jonka kautta monet analyysin keskeiset havainnot avautuvat. Kirjassa nähdään viime vuosisadoilla eläneiden muslimifilosofien ideat nykymaailman poliittisen islamin perustana. Tässä traditiossa korostetaan yksilöllistä maallikkotoimintaa uskonoppineiden islamajattelun sijasta, poliittista toimintaa ja yhteisöllisyyttä lähestytään kansallisvaltioiden rajoja ylittävinä ja suhteita ulkopuolisiksi koettuja

kohtaan värittää kärjistyvä suhtautuminen. Linjakumpu kritisoi osuvasti monia keskeisiä ongelmakohdita tutkimusalan lähestymistavoissa: islamin essentialisoiva määrittely (homogeenisena ja monoliittisena entiteettinä), ”uskonnon luonteen” etsintä normatiivisten tulkintojen kautta (kuten pohdinta onko väkivallan käyttö islamin oppien mukaista vai ei), islamin uskonnollistaminen (muslimien elämän kaikki osa-alueet nähdään islamin määrittelyinä) ja islamin ja politiikan välisen suhteen ymmärtäminen väistämättömänä kytkeytymisenä. Tällaisten perspektiivivinjaumien takia analyttinen ote katoaa helposti; ne ovat kuin läiskii kiikarin linssillä, joiden takia toiminta, merkitykset ja rakenteet jäävät näkemättä. Linjakummun analyysissä juuri sosiologian kannalta merkittävät aspektit ovat tarkastelun kohteena. Islamia lähestytään sosiaalisena järjestelmänä, joka vaikuttaa muslimien elämässä, lähtökohdana on ”muslimitoimijoiden tiettyssä kontekstissa muodostama näkökulma islamiin.” (s. 16.) Verkostot muodostuvat solmukohdistta (yleensä verkostojen toimijat) ja näiden välillä toimivista (kommunikatiivisista) suhteista. Toimijoiden suhteet ja yhteydet määrittävät verkostoa, rajat muodostuvat

vuoro vaikutussuhteissa ja verkoston toiminnasta. Islamilaisten verkostojen toimijoina ovat ihmiset ja kollektiivit, jotka määrittelevät toimintansa uskonnon kautta.

Kirjassa käydään keskustelua paikkattoman maailman toiminnallisista suhteista. Globaalin median ja internetin ansiosta tapahtumat ja yhteydet ovat muuttuneet reaaliaikaisiksi. Paikan asemaan on tullut tila. Näin ollen ilmiöt ovat myös irrottautuneet kansallisvaltion rajoista; yhteisöt, päämäärät ja toiminnan kenttä ovat globaaleja. Ylikansallisuus sävyttää myös ajatusta islamilaisesta kollektiivista, *ummasta*, jota Linjakumpu lähestyy Benedict Andersonin teesien mukaisesti kuvitteellisena yhteisönä. Linjakumpu rinnastaa poliittisen islamin ympäristö- ja naisliikkeeseen: liikkeet esittävät globaaleja vaatimuksia globaalille yleisölle. Erona on, että islamilainen toiminta on identiteetti- ja emansipaatiopohjainen, ei yhden asian liike. Internetin nähdään mahdollistavan maailmanlaajuisia poliittista osallistumista aiemmin politiikan kentän ulkopuolella olleille yksilöille. Tämä ajatus tosin on edelleen kiistanalainen: vaikka verkko mahdollistaa ennennäkemätöntä yhteyttä, elää suuri osa maailman väestöstä edelleen internetin todellisuuden ulkopuolella. Myös islamin muodollisessa perustassa on tapahtunut murros, ja tulkinta on siirtynyt uskonnollisen hierarkian huipusta, uskonoppineiden ja instituutioiden käsistä tavallisten ihmisten piiriin. Verkostot kuten al-Qaida, tiettyjen tilanteiden aktivoimat ihmiset ja netissä toimivat bloggaajat luovat omia tulkintojaan uskonnollisista teeseistä ja kehystävät toimintansa omista lähtökohdistaan. Koska verkostot ovat paikkattomia

ja saattavat koostua hyvin erilaisista ihmisistä erilaisine intresseineen ja tapoineen, korostuu luottamuksen merkitys verkostojen koossapysymisessä. Linjakumpu tuo esille liikkeiden sisäisiä ristiriitoja ja intressikonflikteja; liikkeet kuten al-Qaida ovat alati erilaisten määrittelyoikeuksien kamppailun värittämiä.

Kirjan analyysiosiossa al-Qaida avautuu erityislaatuisena verkostona sekä uskonnollisessa kontekstissa että militanttien liikkeiden kentällä. Linjakumpu onnistuu havainnollistamaan verkoston luonteen nyky maailman tuotteenä. Kansallisvaltiosta irtautunutta ja täysin globaaliin maailmaan orientoitunutta liikettä määrittää medioituminen (sekä median hyödyntäminen pelon luomisessa että oman mediakuvan hallinta informaationiukkuudella) ja individualismi (terroristit henkilöityneinä toimijoina). Samalla al-Qaida käyttää historiallista narratiivia symbolisena voimavarana ja retorisia keinoja toimintansa oikeuttamisessa, kuten *jihadin* uudelleenmäärittelyä. Globaaleissa verkostomaisissa tapahtumissa, kuten pilapiirros-tapauksessa, kansallinen tapaus ulotetaan koskemaan ylikansallista uskonnollista yhteisöä. Linjakumpu lähestyy ilmiötä spontaanina prosessuaalisena verkostona, joka tietynä hetkenä merkityksellistyy ja välittää momentaarisen kuvan yhtenäisestä globaalista islamista. Nettifoorumien kohdalla uskonnon sisäinen moninaistuminen konkretisoituu; analyysin fokuksessa ovat sivustot, joiden toimijat näkevät itsensä muslimina. Vaihtoehdoisen islamin nettisivuja ylläpitävät ajatuspajat, akateemiset instituutiot, rauhan- ja ihmisoikeusaktivistit, taiteilijat, seksuaaliset vähemmistöt, sosiaaliset foorumit,

diasporaaliset muslimit, koomikot sekä tavalliset ihmiset. Linjakumpu tuo esille myös arjen islamin eräänä vaihtoehtona. Tämä ajatus ei täysin avaudu: ajatus tavallisen ihmisen arkimaailmasta vaihtoehtona poliittiselle islamille tuntuu vakiinnuttavan kuvan muslimista yli-politisoituneina, vailla normaalia arkea. Al-Qaidan tapauksen analyttistä syvyyttä ei samassa määrin näy muiden ilmiöiden kuvauksissa. Laaja ote tuo tietysti mukanaan omat rajoituksensa, ja lähestymistapa kolmen kovin erilaisen ja kuitenkin samoja piirteitä kantavan ilmiön kautta on itsessään ansiokas ja ehdottomasti huomiota arvoinen. Linjakumpu rakentaa hyvin siltoja ilmiöiden välille, ja lähestymistapa on innovoiva ja oma-laatuinen.

Linjakumpu työskentelee prosessuaalisella islam-määrittelmällä, joka välttää tyypillisimpiä ansoja – islam edustaa muslimien määrittämää ilmiötä. Kirjoittaja tiedostaa essentialisoinnin vaarat, ja viimeinen luku onkin omistettu tärkeälle keskustelulle, jonka tavoitteena on vapautuminen etnosentrisistä lähestymistavoista. Linjakumpu suuntaa orientalismikriitikoille (kuten Edward Saidille) kritiikkiä kaksijakaisen maailman kuvan ylläpitämisestä myös silloin, kun sitä pyritään purkamaan ja tarjoaa vaihtoehtona hybridisointia huomioivaa lähestymistapaa. Linjakummun argumentaatio on vakuuttavaa, muttei onnistu täysin irtautumaan dikotomiasta ”länsimaat”/”islam”. ”Länsi”-konseptia ei problematisoida, ja vaikka sen yhteydessä ajoittain esiintyy lainausmerkkejä, sitä käytetään kuitenkin naturalisoidussa muodossa. Fokus on tietysti islamissa, mutta koska käsittepariin vii-

tataan keskustelussa yhtenään, ei konseptin avaaminen olisi pahitteeksi. Näin ollen syntyy samankaltainen tilanne kuin metodologisessa nationalismissa; ilmiö toimii samalla analyysin kohteena ja lähtökohtana. Konstruktionistisesta ”islam”-määrittelystä huolimatta myös ”islamilainen maailma” jää hieman staattiseksi: vaikka ”muslimia” lähestytään itsemäärittelyn kautta, syntyy kuva maantieteellisesti rajatusta kollektiivista yhdistettynä diasporassa oleviin. Missä ovat käännyttäiset, historialliset muslimivähemmistöt tai ihmiset, jotka lähtökohtaisesti määrittelevät itsensä ”länsimaalaisiksi muslimiksi”? Myös esimerkiksi Gerard Delantyn painottama islamin

geokulttuurinen läsnäolo Euroopan alueella sivutetaan. ”Lännesitä” tulee ilmiö, jota määrää ei-islamisuus. Hybridisointia lähestytään islamin sisäisenä ilmiönä – ei ”islam/länsi”-akselia purkavana. Herää kysymys, hyödynnetäänkö tässä (itsessään potentiaalia omaavaa) hybridisointi-idea tarpeeksi pitkälle, vai onnistuuko dikotomian zombi nousemaan vielä kerran haudastaan? Tästä huomautuksesta huolimatta Linjakummun teos antaa perusteellisen ja monisäikeisen kuvan islamilaisista globaaleista verkostoista. Mistään pintakatsauksesta ei ole kyse, Linjakummun lähestymistapa avaa uusia ulottuvuuksia nyky maailman suhteista ja toiminnallisista prosesseis-

ta. Teos antaa monipuolisen yleiskatsauksen aiheita tuntemattomille ja on teoreettisten ja analyttisten ansioidensa sekä uusien näkökulmien vuoksi lukemisen arvoinen niin aiheita tunteville kuin globalisaatiosta, verkostoista ja poliittisista liikkeistä kiinnostuneillekin. Kirja on harvinaisen mielekäs yhdistelmä teoreettista syvyyttä, analyttistä tarkkakatseisuutta, monipuolista kontekstualisointia ja johdonmukaista argumentaatiota, jonka kruunaa miellyttävä kieliasu. Kirja on ajatuksia herättävä ja samalla erittäin mukava lukukokemus.

Karin Creutz-Kämppi